

A fenntartható fogyasztást ösztönző alternatív pénzmodellek

Szerző: Szemerédi Eszter PhD hallgató / Széchenyi István Egyetem, tudományos segédmunkatárs / MTA KRTK RKI NYUTO

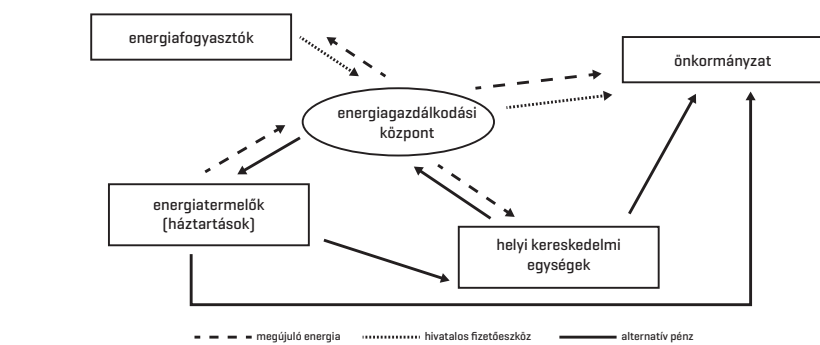
A társadalomtudósok egy jelentős része azon aggodalmának ad hangot, hogy „amennyiben nem változtatunk az emberi társadalom életmódján [a fogyasztási mintákon] és a termelés módján, az élet feltételei kerülnek veszélybe a Földön” [Karcagi-Kováts, 2009:113].

Felvetődik a kérdés, hogyan lehetne a nyugati civilizáció társadalmában a fogyasztási szokásokat fenntarthatóbb irányba alakítani? Kerekes Sándor [2012] hangsúlyozza, hogy a visszapatánó hatás elkerülése érdekében „a műszaki innovációkat társadalmi innovációknak kellene követniük. Ezek a társadalmi innovációk lennének hivatottak a fogyasztási szokásaink és a fogyasztási szerkezet megváltoztatására” [Kerekes, 2012:7]. Ilyen társadalmi innovációnak tekinthetők a tanulmányban bemutatásra kerülő kiegészítő alternatív pénzrendszerek. Céljuk a fenntartható fogyasztás, vagyis „a szolgáltatások és termékek oly módon történő felhasználásának ösztönzése, amely minimálisra csökkenti a természeti források és a mérgező anyagok használatát, valamint a hulladék- és szennyező anyagok kibocsátását az adott szolgáltatás illetve termék teljes életciklusa során” [Norwegian Ministry of the Environment, 1994]. A bemutatott modellek egy-egy technikai innováció kiegészítő folyamatoként jelennek meg, újdonság értéküket az adja, „hogy a társadalomban felmerülő problémák és szükségletek megoldását célozzák meg, miközben új értékek és attitűdök jönnek létre” [Nemes-Varga, 2015, 434-444].

A közgazdaságtan azon alapelvein nyugszanak, mely szerint a gazdasági szereplők alapvetően ösztönzőkre reagálnak. A gondolkodásmódot és ezáltal a viselkedési stratégiákat olyan irányba terelhetik, ami jótékony hatású a helyi gazdaság teljesítménye és a környezet állapotának megőrzése szempontjából, azaz gazdasági veszteségek nélkül képesek a túlfogyasztás megfékezésére.

A kiegészítő alternatív pénz – fizetőeszköz funkciója mellett – olyan környezeti értékek hordozójává is válhat, melyek aztán a fenntartható fogyasztási minták kialakulásán keresztül fognak testet ölteni [Nagy, 2011].

Elsőként egy, a megújuló energiahasznosítási technológiához kötődő alternatív pénzrend-

1. ábra: A megújuló energia használatát és megosztását ösztönző kiegészítő alternatív pénz modellje
Forrás: Saját szerkesztés, 2019

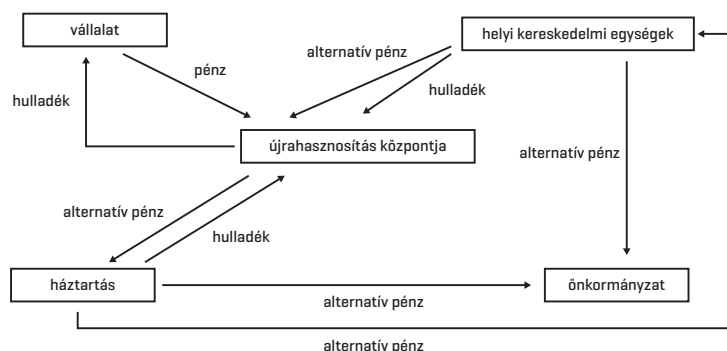
szert modellez a szerző. A magyar háztartások 2017-ben havi kiadásai több mint 20%-át háztartási energiára fordították, ez az arány csak néhány százalékkal kevesebb az élelmiszervásárlásra fordított összegnél [KSH, 2017]. A Nemzetközi Energia Ügynökség jelentése szerint a globális energiaigény egyre növekszik és ennek több mint 70%-át fosszilis energiahordozókkal elégítik ki [IEA, 2017]. A megújuló energiaforrások elterjedése azonban nem jelenti automatikusan az energiatakarékosság javulását. A visszapatánó hatás elkerülése érdekében a technikai innovációt egy társadalmi innovációnak kell követni. Az 1. ábrán látható modell egy olyan hálózat működését mutatja be, amelyben a megújuló energiaforrásból előállított villamosenergia termelését és megosztását alternatív pénzzel jutalmazták. A termelt többletenergia megosztásáért a háztartások és az egyéb termelő egységek meghatározott összegű alternatív pénzhez jutnak, amit a helyi vállalatok által előállított termékekre, helyi kereskedelmi egységekben költhetnek el és a helyi adó egy részét is megfizethetik ezzel az eszközzel.

Ez tehát egy olyan ösztönző, ami térben közelebb viszi egymáshoz a termelést és a fogyasztást és a jelenleginél egy fenntarthatóbb fogyasztási gyakorlatot eredményez [Prónay-Málovics, 2008]. A rendszer – amelltt, hogy ösztönzi a megújuló energiára való áttérést és a helyi termékek fogyasztását – hozzájárul egy energiatermelés szempontjából autonóm település megteremtéséhez is. A kialakuló rendszer magával vonja a felelős fogyasztás elvének elterjedését [Varga, 2016] és beépülését a társadalom értékrendjébe, egyúttal a fogyasztás mennyisége helyett

annak minőségére irányítja a figyelmet [Kocsis és Harangozó, 2018; Pintér, 2019]. A bemutatott modellen alapszik a Spectral Energy pilotprojektje a Jouliette, melyet 2017. szeptemberében indítottak el Amszterdam De Ceuvel közösségében. A közösségben 150 napkollektor üzemel, éves szinten 36 ezer kWh energiát termelnek. Az energiatermelők a hálózaton belül megosztott energiáért meghatározott összegű „Jouliette” egységet kapnak kompenzációként, ezt a helyi kereskedelmi egységekben költhetik el [De Ceuvel, 2017].

A fenntarthatóság szempontjait szem előtt tartó fogyasztó a termék hasznosságának megállapításakor figyelembe veszi pl. a termék életciklusát, a csomagolóanyagot és a szállítási távolságot. Emellett a számára szükségtelenné vált terméktől kevésbé környezetkárosító módon szervezett szelektív hulladékgyűjtési programon keresztül válik meg. A kiegészítő alternatív pénz bekapcsolásával egy szelektív hulladékgyűjtési lánc alakítható ki, melyben a háztartásokat az újrahasznosítás céljából összegyűjtött hulladék mennyisége alapján meghatározott összegű alternatív pénzzel jutalmazták. A folyamatot a 2. ábra szemlélteti.

Az előbbi példához hasonlóan a szelektív hulladékgyűjtési láncba bekapcsolt alternatív pénz a Latouche [2011] által is sürgetett (re)lokalizáció folyamatát indíthatja el. A háztartások az újrahasznosításért kapott kiegészítő pénzt a helyi vállalatok által előállított termékekre és a helyi adó befizetésére fordíthatják. Az újrahasznosítással összegyűjtött hulladékot a központi szerv továbbadja a résztvevő vállalatoknak „zöld inputként”, ezért tőlük pénz

2. ábra: Az újrahasznosítást ösztönző alternatív pénz modellje Forrás: Saját szerkesztés, 2019

kap, ami a kibocsátott alternatív pénz fedezeteként szolgál. A helyi kereskedelmi egységek az alternatív pénzt felhasználhatják az egymás közti kereskedelem lebonyolítására és a helyi adó kiegyenlítésére. A lánc minden egyes szereplője profitál a folyamatból.

A bemutatott hulladék gyűjtési lánc sikeres példaként szolgál az amszterdami központtal rendelkező WastedLab program. A WastedLab projekt 2015-ben indult, azóta éves szinten több mint 8000 kg műanyagot gyűjtöttek össze és adtak le a Wasted központokban [WastedLab, 2019]. Egy 2016-os felmérés során, melyet a Wasted felhasználók körében végeztek, a megkérdezettek több mint 50%-a értett egyet azzal a kijelentéssel, hogy a csatlakozást követően változtatott hulladékkezelési szokásain. További 23%-uk állította, hogy műanyag fogyasztását jelentősen csökkentette a program következtében [The Guardian, 2016].

Az Eonomia tanácsadó cég 2014-es kutatása az újrahasznosítást ösztönző programok sikerességéről vegyes eredményeket mutat. Nem állítható egyértelműen, hogy a kiegészítő alternatív pénzt bekapcsoló ösztönző programok sikeresebbek lennének más hasonló kezdeményezésnél. Francesca Miazzo, a WastedLab alapítóinak egyike azonban egy 2016-os interjúban kihangsúlyozta, hogy azokat szeretnék ilyen módon bevonni, akik alapvetően nem foglalkoznak az újrahasznosítás témakörével. Céljuk egy társadalmi szerződés kialakítása a fogyasztók, a helyi kereskedelmi egységek, a vállalatok és az újrahasznosítás központja között [The Guardian, 2016].

Ez igazolja azt az álláspontot, mely szerint a fenntarthatatlan fogyasztás mintáinak lerombolásához már nem elegendő környezetünk pusztulásának tudatosítása. „A pusztulás víziója már közhely, a megmentés is könnyen azzá válhat” [Tóth, 2017:45]. Ha a fenntarthatóság szempontjait figyelembe vevő döntéseket és cselekedeteket a kiegészítő pénzzel jutalmazzuk, akkor a fogyasztó pozitív élményt társít majd ezekhez a tevékenységekhez, így

ezek rendszeressé válhatnak és egyre szélesebb körben terjedhetnek el.

A kiegészítő alternatív pénzek abból a célból való felhasználása, hogy az emberek cselekedeteit a fenntarthatóság irányába mozdítsa el a döntéshozók és közösségek ösztönző eszköztárának egy új eleme lehet. A környezeti és társadalmi szempontból hasznos innovációk térnyerése nem lehetetlen [Harangozó et al., 2018], ugyanakkor e rendszerek hatékony működéséhez elengedhetetlen a megfelelő intézményi, jogi és szabályozási háttér, tehát jelentős szemléletbeli és szakpolitikai támogatásra is szükség van. Az alternatív irányzat képviselői a hagyományos technooptimista nézőponttal szemben az emberi viselkedésre és annak ökológiai következményeire helyezik a hangsúlyt [Karcagi-Kováts, 2008; Karcagi-Kováts – Kuti, 2012] és a fogyasztási minták alapvető megváltoztatását várják [Borzán-Szekeres, 2018].

Irodalomjegyzék

- Borzán, A. – Szekeres, B. [2018]: **Meeting the environmental information needs in the light of the accounting reports of Hungarian and Romanian enterprises.** In: Monika, Gubanova [szerk.] Legal, economic, managerial and environmental aspects of performance competencies by local authorities, 2017: 5th international scientific correspondence conference, Slovak University of Agriculture in Nitra, 37-44. o.
- Harangozó, G., Csutora, M., & Kocsis, T. [2018]. **How big is big enough? Toward a sustainable future by examining alternatives to the conventional economic growth paradigm.** Sustainable Development, 26(2), 172-181.
- Karcagi-Kováts A. [2008]: **Az anyagáram elemzés indikátorai és alkalmazásuk lehetőségei az agrár- és fenntarthatósági stratégiákban.** In: PE Georgikon Kar 50. Georgikon Napok pp. 1-8, ISBN: 9789639639324
- Karcagi-Kováts A. [2009]: **Az MFA mutatók alkalmazásának lehetőségei a települési fenntarthatóság jellemzésében.** Agrártudományi Közlemények, 34. szám, 107-116. o.

Karcagi-Kováts, A. – Kuti, I. [2012]: **A készletek általános elmélete és a fenntartható fejlődés.** Magyar Tudomány 173: 2 pp. 216-225.

Kerekes S. [2012]: **A környezetügy ötven éve.** In: Kerekes S. – Csutora M. [szerk]: Fenntartható fogyasztás? Trendek és lehetőségek Magyarországon. Aula Kiadó, Budapest, 5-21. o.

Kocsis, Tamás; Harangozó, Gábor [2018]: **Mekkora az elég nagy a gazdaságból?: A hagyományos gazdasági növekedés paradigmájának főbb alternatívái a fenntartható jövő szempontjából.** In: Parádi-Dolgos, A; Fertő, I; Marjainé, Szerényi Zs; Kocsis, T; Bareith, T [szerk.] Környezet – Gazdaság – Társadalom: Tanulmányok Kerekes Sándor 70. születésnapja tiszteletére. Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar, [2018] pp. 106-119, 14 p.

Latouche S. [2011]: **A Nemnövekedés diszkrét bája.** Savaria University Press, 138 o.

Nemes, G. – Varga, Á. [2015]: **Társadalmi innováció és társadalmi tanulás a vidékfejlesztésben – sikerek, problémák, dilemmák,** In: Veresné Somosi, M. [szerk.]: „Mérleg és Kihívások” IX. Nemzetközi Tudományos Konferencia, Konferencia kiadvány, Miskolc, pp. 434-444.

Norwegian Ministry of the Environment [1994]: **Report of the Symposium on Sustainable Consumption,** Oslo

Pintér T. [2019]: **The Economic Determinants of Cancer: the Results of a Statistical Analysis.** In: Karlovitz J. T. [ed.]: New Researches from Business Studies. International Research Institute. Komárno, 133-140. o.

Prónay Sz. – Málóvics Gy. [2008]: **Lokális és fenntartható fogyasztás.** In: Lengyel I. – Lukovics M. [szerk.]: Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében. JATEPress. Szeged, 84-203. o.

Tóth G. [2017]: **Humánökonómiát az oktatásba?** In: Bodor M. – Kerekes S. – Zilahy Gy. [szerk.]: Jót, s jól! 26 tanulmány a fenntarthatóságról, Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, 40-47. o.

Varga J. [2016]: **A valódi jólét gazdasága és versenyképességének mérése.** In: Nagy Zita Barbara [szerk.] LVIII. Georgikon Napok: Felmelegedés, ökolábnym, ételmszerbiztonság. Keszthely, Magyarország. Pannon Egyetem Georgikon Kar. pp. 530-542. p. 13.

De Ceuveil [2017]: **Solar energy & the Jouliette.** <https://deceuveil.nl/en/about/sustainable-technology/>

TheGuardian[2016]: **Free coffee and half price bike repairs: Amsterdam its recyclers.** <https://www.theguardian.com/sustainable-business/2016/dec/13/amsterdam-dutch-recycling-plastics-local-currency-cities-foundation-wasted>